

Łukasz Tarasiuk

PRZYGOTOWANIE DO PIERWSZEJ KOMUNII ŚWIĘTEJ W DOKUMENTACH KOŚCIOŁA

Przygotowanie do pełnego uczestnictwa w Eucharystii zawsze stanowiło w Kościele ważny element formacji sakramentalnej. Na przestrzeni wieków Kościół w swoich wypowiedziach wielokrotnie odnosił się do tego zagadnienia, zawsze podkreślając, jak nieocenionym darem dla człowieka jest sakrament Najświętszej Eucharystii. Sobór Watykański II w swoim nauczaniu dał wskazania pod tworzenie szczegółowych rozwiązań w praktyce katechetycznej Kościoła. Korzystając z ustaleń Vaticanum II w Kościele powstały nowe dokumenty poświęcone refleksji katechetyczno-teologicznej nad zagadnieniem formacji przed Pierwszą Komunią świętą. Ponieważ w całej historii Kościoła istniała praktyka przygotowania do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, nie sposób w niniejszym opracowaniu przedstawić wszystkich dokumentów Magisterium Kościoła na ten temat, stąd też autor ogranicza się do ostatnich wskazań w nich zawartych i wypowiedzi papieży.

1. Adhortacja apostolska *Catechesi Tradendae*.

Jednym z dokumentów nadających kierunek katechezie jest adhortacja Jana Pawła II *Catechesi Tradendae*. W dokumencie tym poruszone zostały zagadnienia dotyczące katechetycznych podstaw przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej. Sam dokument

został wydany w 1979 roku i składa się z dziewięciu rozdziałów. Jest on owocem prac synodu biskupów zwołanego przez papieża Pawła VI, poświęconego w całości sprawom katechezy w Kościele. Adhortacja definiuje katechezę jako: *wychowanie w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywanej na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego*¹. Dokument konkretyzuje także cel katechezy pokazując, że zadaniem katechezy jest doprowadzenie do dojrzałości wiary już zrodzonej w duszy oraz ukształtowanie prawdziwego ucznia Chrystusa przez pogłębione i bardziej uporządkowane poznanie Osoby i nauki Chrystusa. Jednym z pośrednich celów katechezy, który wymienia adhortacja jest „doprowadzić kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębszej z Nim zażyłości”². Słowa te nabierają szczególnego charakteru w odniesieniu do katechezy poprzedzającej przystąpienie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej³.

Adhortacja wielokrotnie podkreśla znaczenie katechezy w formacji duchowej dzieci i młodzieży⁴. Dokument zwraca uwagę na ścisły związek katechezy z sakramentami. Podkreśla, że szczególną rolę katechezy jest przygotowanie człowieka do przyjęcia sakramentów. Każda katecheza prowadzi z konieczności do sakramentów wiary⁵. Adhortacja zaznacza, że katecheza spełnia szczególną rolę w przygotowaniu do przyjęcia sakramentu Eucharystii: „Katecheza z natury swej jest związana z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka”⁶. Katecheza według adhortacji prowadzi do głębszego zrozumienia sakramentów, a ponadto z nich czerpie moc życiową, która nie pozwala jej być tylko doktryną. Tak rozumiana katecheza daje dziecku radość

¹ CT 18.

² CT 5.

³ CT 19.

⁴ CT 15.

⁵ CT 23.

⁶ CT 23.

z tego, że jest ono świadkiem Chrystusa w swoim życiu. Można zatem zauważyć jak wielką wagę należy przykładąć do dobrego przygotowania dzieci do przyjmowania sakramentów świętych, a w tym szczególnie do przyjęcia po raz pierwszy Komunii Świętej⁷. „Innymi słowy, życie sakramentalne ubożeje i bardzo szybko zostaje sprowadzone do zewnętrznego rytualizmu, jeśli nie jest oparte na pogłębionej znajomości znaczenia sakramentów, a sama katecheza, jeśli nie jest ożywiana życiem sakramentalnym, przybiera formę czystego intelektualizowania”⁸. Dlatego papież Jan Paweł II, który w omawianej adhortacji podkreślał, iż katecheza pogłębiająca rozumienie sakramentów winna być przede wszystkim:

- katechezą dydaktyczną, równocześnie zwróconą ku świadczeniu o wierze;
- katechezą wprowadzającą i całościową, czyli ujawniającą przynajmniej w elementarnej formie wszystkie zasadnicze tajemnice wiary i ich związek z życiem religijno-moralnym dziecka⁹

Adhortacja apostolska podkreśla, iż parafia powinna pozostać pierwszoplanowym miejscem katechizacji. Parafia musi odnaleźć na nowo swoje powołanie, które każe jej być domem rodzinnym, braterskim i gościnnym¹⁰. Dlatego właśnie parafia powinna być głównym miejscem przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej.

Jan Paweł II w omawianej adhortacji wskazuje na bardzo ważną rolę rodziny w procesie przygotowania dziecka do sakramentów. Rodzina jest pierwszym i najważniejszym miejscem katechizacji, przez wychowanie w wierze. Działalność katechetyczna w rodzinie ma swój bardzo szczególny charakter i w żaden sposób niczym nie może być zastąpiona. Wyprzedza ona każdą inną formę katechezy. Towarzyszy jej i ją poszerza¹¹. Pierwsza Komunia święta pozwala pogłębić wychowanie w wierze w środowisku rodzinnym, gdyż to wycho-

⁷ CT 37

⁸ CT 23.

⁹ S. DZIEKOŃSKI, *Katecheza wprowadzająca dziecko w sakramenty pokuty i Eucharystii w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*, „Studia pastoralne” nr 3, Warszawa 2007, s. 123.

¹⁰ CT 67.

¹¹ CT 68.

wanie *utrwała się jeszcze wraz z nadejściem wydarzeń rodzinnych, takich jak przyjmowanie sakramentów*¹². Dlatego najbliższa rodzina powinna aktywnie pomagać dziecku w jego godnym przygotowaniu do pierwszego przyjęcia Eucharystii. Adhortacja *Catechesi Tradendae* wśród środowisk odpowiedzialnych za przygotowanie dziecka do Pierwszej Komunii Świętej wymienia także szkołę, jako miejsce *gdzie istnieje możliwość prowadzenia wychowania w wierze*¹³, o ile jest sposobność prowadzenia tam katechezy. Wydaje się że dla katechizacji jest to możliwość nie *do pogardzenia*¹⁴. Należy jednak pamiętać, iż szkolne przygotowanie w żaden sposób nie zastąpi roli jaką w tej dziedzinie mają do odegrania rodzice oraz wspólnota lokalnego kościoła jaką jest parafia.

2. Katechizm Kościoła Katolickiego.

Innym dokumentem kształtującym w znacznym stopniu katechezę jest *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Katechizm powtarza definicje katechezy zawartą w Adhortacji *Catechesi Tradendae*¹⁵, dodając że: „pierwszym i ostatecznym odniesieniem tej katechezy będzie zawsze sam Jezus Chrystus, który jest drogą i prawdą, i życiem”¹⁶. *Katechizm Kościoła Katolickiego* cytuje również Adhortacja *Catechesi Tradendae*, podkreślając ścisły związek katechezy ze sprawowaniem liturgii i sakramentów, a zwłaszcza Eucharystii¹⁷. Eucharystia według Katechizmu zajmuje wyjątkowe miejsce. Jest to „sakrament sakramentów” Za Akwinatą KKK podaje, że: *wszystkie inne sakramenty są skierowane do niej (Eucharystii) jak do swego celu*¹⁸. Eucharystia jest *źródłem i zarazem szczytem całego życia chrześcijańskiego*¹⁹. *Katechizm Kościoła Katolickiego* zaznacza również, że w przeciwieństwie do Kościoła Wschodniego, Kościół Łaciński do-

¹² CT 68.

¹³ CT 70.

¹⁴ CT 70.

¹⁵ KKK 5, CT18.

¹⁶ KKK 1698.

¹⁷ KKK 1074, CT 23.

¹⁸ KKK 1211, za: Św. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, III, 65, 3.

¹⁹ KKK 1324, za: *Lumen gentium* 11.

puszcza dzieci do Komunii Świętej dopiero po osiągnięciu przez nie podstawowej sprawności intelektualnej²⁰.

3. Dyrektorium Ogólne o Katechizacji.

Następnym ważnym dokumentem kształtującym kierunek katechezy, zawierającym wskazania do przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej jest *Directorium Catechisticum Generale* zatwierdzone przez papieża Pawła VI w dniu 11 kwietnia 1971 r. Dyrektorium to zostało opracowane jako pokłosie II Soboru Watykańskiego, aby przygotować nowe podstawy katechetycznego nauczania ludu chrześcijańskiego²¹. Kolejne synody biskupie, a w szczególności Synod o Ewangelizacji w 1974 roku (wraz z Adhortacją apostolską *Evangelii Nuntiandi*) oraz Synod o Katechezie (z dokumentem *Catechesi Tradendae*), a także nowe dokumenty Kościoła powstałe za pontyfikatu Jana Pawła II miały znaczący wpływ na rozwój katechezy. Te uwarunkowania oraz zmieniająca się sytuacja Kościoła w świecie, przyczyniły się do ponownego opracowania zagadnień katechetycznych²² w odniesieniu do nowych: sytuacji i wymogów²³. Nowa redakcja *Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji* wzięła pod uwagę dwa podstawowe wymagania: kontekst katechezy – w ramach ewangelizacji postulowanej przez Adhortacje apostolskie *Evangelii Nuntiandi* i *Catechesi Tradendae* oraz treści wiary zaproponowane przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*²⁴. Publikacja nowego *Dyrektorium* nastąpiła 15 sierpnia 1997 r. Cel sformułowany przez nowy dokument był taki sam jak cel tekstu z 1971 r. Zmierzał on do „przedstawienia fundamentalnych zasad teologiczno-duszpasterskich, zaczerpniętych z Nauczycielskiego Urzędu Kościoła oraz w sposób szczególny z dokumentów II Soboru Watykańskiego, ażeby za ich pomocą lepiej wypełnić zadanie duszpasterskie w zakre-

---

²⁰ KKK 1244.

²¹ DOK 1.

²² PDK Wstęp.

²³ DOK 7.

²⁴ DOK 7.

się posługi słowa, a konkretnie katechezy²⁵. Według Dyrektorium katecheza, która przekazuje czyny i słowa Objawienia, powinna je ogłaszać, opowiadać oraz równocześnie wyjaśniać głębokie misteria jakie obejmuje” Jest ona nie tylko przypominaniem wspaniałych dzieł Bożych dokonanych w przeszłości. Ponadto jej ważnym zadaniem jest interpretowanie znaków czasu i obecnego życia wierzących²⁶. *Dyrektorium* przypomina za Janem Pawłem II, że katecheza jest czymś więcej niż tylko nauczaniem prawd wiary. „Jest ona pogłębieniem całego życia chrześcijańskiego, integralnym wtajemniczeniem chrześcijańskim, które pomaga w autentycznym pójściu za Chrystusem, skoncentrowanym na Jego Osobie”²⁷ Dokument ten – podaje, że najważniejszym źródłem katechezy jest Pismo Święte, z którego katecheza powinna czerpać swoje orędzie²⁸. *Dyrektorium* za *Adhortacją Catechesi Tradendae* powtarza, że ostatecznym celem katechezy jest doprowadzić katechizowanego nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości²⁹ Jest to personalistyczne określenie celu katechezy, traktujące ją jako spotkanie osób: katechizowanego i Chrystusa oraz budowanie prawdziwej komunii między tymi osobami³⁰.

Według *Dyrektorium* do podstawowych filarów działalności Kościoła należy nauczanie prawd zawartych w Ewangelii oraz podtrzymywanie życia chrześcijańskiego wierzących przy pomocy Eucharystii³¹. To dlatego wciąż pierwszorzędną rolę odgrywa katecheza dzieci, na której spoczywa misja przekazania pierwszych nauk katechizmowych i preparacji do przyjęcia sakramentów, w tym sakramentu Pierwszej Komunii Świętej³². To przygotowanie w dzisiejszych czasach nabiera szczególnie ważnego znaczenia, gdyż coraz

²⁵ DOK 9.

²⁶ DOK 39.

²⁷ DOK 67.

²⁸ DOK 94.

²⁹ DOK 80, CT 5.

³⁰ M. KORGUL, *Wybrane aspekty katechezy integralnej w Directorium Catechisticum Generale „Perspectiva” w roku 2002*, „Legnickie Studium Teologiczno-Historyczne” nr 1, Legnica 2002, s. 213.

³¹ DOK 218.

³² DOK 232; CT 6.

częściej osoby przygotowujące się do przyjęcia tego sakramentu, nie otrzymują odpowiedniego wykształcenia religijnego w środowisku rodzinnym³³. Omawiany dokument wskazuje, że duże znaczenie w formacji dzieci przed Pierwszą Komunią Świętą mają spotkania przedsakramentalne w parafii³⁴.

Ogólne Dyrektorium Katechetyczne poleca aby w każdej diecezji Referat Katechetyczny, „którym posługuje się biskup – głowa wspólnoty i wykładowca nauki – dla kierowania całą działalnością katechetyczną w diecezji”³⁵, w oparciu o analizę sytuacji i realnych potrzeb diecezji w stosunku do praktyki katechetycznej, opracował program działania, „który wskaże jasne cele, zaproponuje kierunki i ukaże konkretne działania”³⁶. Kolejnym zadaniem Referatu Katechetycznego powinno być opracowanie lub wskazanie katechetom narzędzi niezbędnych do katechizacji, w tym programów dla różnych grup wiekowych, przewodników dla katechetów czy materiałów dla katechizowanych³⁷. Diecezjalny program katechetyczny w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego „powinien być jednolity i spójny, powiązany wewnętrznie z przyjęciem sakramentu wtajemniczenia i zestrojony z duszpasterstwem nauczania”³⁸. W skład tych dokumentów powinny wchodzić programy katechetyczne przygotowujące dzieci do Pierwszej Komunii Świętej, a także materiały dla dzieci i ich rodziców. „Doświadczenie wskazuje, że program działania jest bardzo użyteczny dla katechezy, ponieważ w określaniu niektórych wspólnych celów sugeruje ujednoczenie wysiłków i wspólną pracę. Dlatego jego pierwszym warunkiem powinien być realizm połączony z prostotą, zwięzłością i jasnością”³⁹.

---

³³ DOK 232.

³⁴ DOK 258.

³⁵ DCG 126.

³⁶ DOK 266.

³⁷ DOK 266.

³⁸ DOK 274.

³⁹ DOK 281.

4. Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce.

Ogólne Dyrektorium Katechetyczne ze względu na ukazanie pewnych zagadnień w sposób ogólny, dostosowany do całego Kościoła powszechnego, domagało się od poszczególnych episkopów – kościołów partykularnych, wskazania możliwości konkretnego zastosowania przedstawionych zasad i propozycji poprzez wskazania i dyrektoria narodowe, regionalne lub diecezjalne oraz katechizmy i wszelkie inne pomocne środki, które mają na celu skuteczną promocję katechezy⁴⁰.

Pomimo zaleceń zawartych w *Ogólnym Dyrektorium Katechetycznym* przez dłuższy czas w Polsce nie podjęto polecenia stworzenia Polskiego Dyrektorium Katechetycznego. Impulsem opracowania polskiego dokumentu stał się problem ze skodyfikowaniem zasad katechezy, która po 1989 roku powróciła do szkół. Potrzebę opracowania nowych ustaleń wyraził w 1991 roku II Polski Synod Plenarny. Na synodzie powołano komisję redakcyjną, której przewodniczył bp Kazimierz Materski – ówczesny przewodniczący Komisji Wychowania Katolickiego, zmieniony później przez bp. Kazimierza Nycza, po zmianie na stanowisku przewodniczącego. Przewodniczący powołał komisje redakcyjną, na której czele stanął ks. Roman Murawski SDB. W skład grupy wchodził także ks. Piotr Tomasik i ks. Kazimierz Misiaszek. *Polskie Dyrektorium Katechetyczne* zostało zatwierdzone 20 czerwca 2001 r. *Dyrektorium* jest urzędowym dokumentem katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce, a jego oficjalnym autorem jest Konferencja Episkopatu Polski. Chcąc scharakteryzować strukturę tego dokumentu to: *Polskie Dyrektorium Katechetyczne* nie powtarza tych części *Dyrektorium Ogólnego*, w których ustalenia mają zastosowanie gruncie polskim i opisują rzeczywistość polskiego kościoła partykularnego. *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce* należy widzieć w kontekście uszczegółowia wskazań dokumentu Stolicy Apostolskiej oraz uwzględnienia specyficznych problemów kate-

⁴⁰ DOK 9.

chezy w Polsce, które nie mogły znaleźć rozwiązania w *Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji*⁴¹.

Polskie Dyrektorium Katechetyczne składa się z dwóch części. Adaptując wskazania *Dyrektorium ogólnego* do rzeczywistości polskiej katechezy, dokument w pierwszym rozdziale podaje syntetyczny opis sytuacji społeczno – religijnej, a następnie umiejscawia katechezę w całości posługi duszpasterskiej kościoła w Polsce. W części drugiej *Polskie Dyrektorium* szczegółowo przypomina zadania wszystkich pracowników katechetycznej posługi, rozstrzygając zasadnicze kwestie relacji katechezy parafialnej i szkolnego nauczania religii, z uwzględnieniem zadań dydaktycznych i wychowawczych⁴². Dokument ten stanowi również podstawę do opracowania programu katechizacji i podręczników, gdyż w *Dyrektorium* są zawarte założenia teologiczno-katechetyczne oraz dydaktyczno-wychowawcze⁴³. *Dyrektorium* jednoznacznie wskazuje, że głównym źródłem katechezy jest Słowo Boże zawarte w Tradycji i Piśmie Świętym⁴⁴.

Polskie Dyrektorium Katechetyczne definiując pojęcie katechezy, sięga do adhortacji *Catechesi Tradendae* podając, że „katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”⁴⁵ *Polskie Dyrektorium* określając cel katechezy, formułuje definicję zaczerpniętą z piątego punktu *Catechesi Tradendae* dodając, że „nadrzędny cel katechezy – komunია z Jezusem Chrystusem – jest osiągnięty poprzez realizację celów częściowych i pośrednich, związanych z sytuacją w jakiej żyją i wzrastają konkretni adresaci katechezy”⁴⁶. Dokument podaje także sześć zasadniczych zadań katechezy:

- rozwijanie poznania wiary;
- wychowanie liturgiczne;

⁴¹ PDK Wstęp.

⁴² PDK Wstęp.

⁴³ PDK Wstęp.

⁴⁴ PDK 32.

⁴⁵ CT 30; KKK 426; DOK 80; PDK 21.

⁴⁶ PDK 22.

- formacja moralna;
- nauczanie modlitwy;
- wychowanie do życia wspólnotowego;
- wprowadzenie do misji⁴⁷

przyporządkowując przygotowanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej zadaniu wychowania liturgicznego.

Według *Polskiego Dyrektorium*, „katecheza winna budzić postawy i kształtować umiejętności, warunkujące owocny udział w życiu sakramentalnym”⁴⁸. Katecheza dzieci i młodzieży „powinna mieć charakter ściśle liturgiczny na wszystkich etapach edukacyjnych: dzieci młodsze przygotowuje do uczestnictwa w Eucharystii oraz w sakramencie pokuty i pojednania”⁴⁹. Zadanie katechezy, według omawianego dokumentu, powinno być ujmowane nie tylko w aspekcie naturalnym ale i nadprzyrodzonym. „Katecheza zatem winna być ujmowana z jednej strony w kontekście daru Boga dla człowieka, z drugiej – wolnej odpowiedzi, jaką ma dać katechizowany”⁵⁰. Katecheza jest darem danym i zadaniem⁵¹.

Jedną z podstawowych funkcji wymienianych w *Dyrektorium Katechetycznym Kościoła Katolickiego w Polsce* jest funkcja inicjacyjna katechezy. Katecheza spełnia daną funkcję, gdy wiąże się ściśle z sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego. W dokumencie polskim inicjacja sakramentalna do pokuty zastała połączona ściśle z inicjacją eucharystyczną.

Autorzy polskiego Dyrektorium katechetycznego wychodzą z założenia, że podmiotem katechezy jest cały Kościół. Analizując całą sytuację, dokonują opisu wszystkich środowisk katechetycznych: od rodziny poprzez parafię, aż do szkoły.

Parafia jako miejsce katechezy winna stać się główną animatorką dla wszelkich form duszpasterstwa młodzieży i uprzywilejowanym miejscem, z którym młodzi mogą się identyfikować. „Inicjacyjna

⁴⁷ PDK 23.

⁴⁸ PDK 25.

⁴⁹ PDK 25.

⁵⁰ PDK 31.

⁵¹ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie wygłoszone podczas spotkanie w katedrze wrocławskiej z polską szkołą* (6 VI 1991), „L'Osservatore Romano” 12, 6 (1991), s. 3–5.

funkcja katechezy winna znaleźć swe urzeczywistnienie głównie w parafii, nawet wówczas, gdy, w przypadku dzieci i młodzieży, nauczanie religii odbywa się w szkole. W ten sposób inicjacyjna katecheza parafialna dopełnia szkolne nauczanie religii. Przejęcie inicjacyjnej funkcji katechezy przez duszpasterstwo parafialne wynika z eklezjalnej natury samej katechezy”⁵².

Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce podkreśla, że miejscem katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych jest przede wszystkim Parafia. Spotkania, przygotowujące do sakramentu Eucharystii w parafii, powinny odbywać się przynajmniej jeden raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny. Katechezy te nie powinny powtarzać programu nauczania religii w szkole, lecz je uzupełniać – zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania⁵³

Według dokumentu program działań katechetycznych w parafii winien uwzględniać:

- środowisko formacji – jest nim własna parafia, a nie parafia, na terenie której znajduje się szkoła;
- miejsce formacji – jest nim budynek kościelny lub parafialny;
- osoby odpowiedzialne za formację – kapłani, katecheci, animatorzy wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych;
- formy – spotkania zbiorowe wszystkich kandydatów, celebacje w kościele parafialnym (lub w kaplicach na terenie parafii), praca w grupach⁵⁴.

Polskie dyrektorium podaje, że w katechezie inicjacji sakramentalnej do Eucharystii i pokuty prowadzonej w parafii, powinny uczestniczyć dzieci uczęszczające do klas I–III szkoły podstawowej⁵⁵

Spośród środowisk katechetycznych pierwsze i podstawowe miejsce zajmuje rodzina chrześcijańska. Jak czytamy w omawianym dokumencie: „przez rodziców, jako pierwszych nauczycieli i wychowawców w wierze, dokonuje się głębsze wtajemniczenie w ży-

---

⁵² PDK 53.

⁵³ PDK 106.

⁵⁴ PDK 107.

⁵⁵ PDK 107.

cie chrześcijańskie ich dzieci”⁵⁶. Rodzice – jako pierwsi katecheci – powinni w sposób szczególny zatroszczyć się o to, by ich dzieci zostały przygotowane do sakramentów: Pierwszej Komunii Świętej oraz pokuty i pojednania⁵⁷. Ze względu na wyjątkową i niezastąpioną wartość katechezy rodzinnej, opiekunowie potrzebują aktywnego wsparcia ze strony wspólnoty chrześcijańskiej. Według Polskiego dyrektorium katechetycznego wsparcie to jest przekazywane przez kontakty osobiste, spotkania, kursy, a także przez katechezę skierowaną do rodziców oraz wszelkimi innymi formami, które łączą się z pomocą matce i ojcu w wychowaniu dzieci w wierze⁵⁸.

Jedną z form katechezy dorosłych, z której nie należy nigdy rezygnować, jest katecheza rodziców w ramach przygotowania ich dzieci do Pierwszej Komunii Świętej. „Spotkania rodziców powinny odbywać się systematycznie w ciągu całego roku, poprzedzającego uroczystość, możliwie raz w miesiącu, i posiadać charakter katechetyczny, a nie tylko organizacyjny”⁵⁹.

Polskie dyrektorium katechetyczne zwraca także uwagę na zadania szkolnej lekcji religii w ramach procesu przygotowania do przyjęcia sakramentów. Według dokumentu, zajęcia w szkole i katecheza wzajemnie się uzupełniają. „Zadaniem nauczania religii w szkole publicznej jest wychowanie chrześcijańskie i przekaz nauki wiary, tak by doprowadzić do umiłowania Boga i przyłgnięcia do Niego”⁶⁰.

5. Podstawa Programowa Nauczania Religii.

Jest to dokument, na podstawie którego przygotowuje się programy nauczania religii. Zawiera on podstawowe treści nauczania oraz zadania nauczycieli przewidziane na odrębnych etapach edukacyjnych i w poszczególnych klasach. W związku z kolejną reformą przeprowadzoną w polskiej oświacie, z dniem 22 kwietnia 2009 r. weszła w życie część przepisów ustawy z dnia 19 marca 2009 r.

⁵⁶ PDK 126.

⁵⁷ PDK 127.

⁵⁸ PDK 130.

⁵⁹ PDK 103.

⁶⁰ PDK 83.

o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁶¹. Nowelizacja ustawy, pod hasłem *Zapewnienia lepszego dostępu do edukacji najmłodszych dzieci*, wprowadza obniżenie wieku rozpoczynania obowiązku szkolnego do wieku lat 6. Akt prawny doczekał się nowelizacji, którą Prezydent RP Bronisław Komorowski podpisał 9 lutego 2012. Ustawa zakłada przesunięcie do 2014 roku wprowadzenia obowiązku szkolnego dla dzieci sześciolatek. Ustawa przedłuża okres, w którym rodzice podejmują decyzję o rozpoczęciu przez dziecko 6-letnie edukacji szkolnej, na dwa lata. Oznacza to, że o rozpoczęciu nauki w szkole dzieci urodzonych w latach 2006 i 2007 nadal decydować będą rodzice. Dzieci urodzone w latach 2006 i 2007, które nie pójdą do I klasy szkoły podstawowej od 1 września 2012 r. i od 1 września 2013 r. będą nadal przedszkolakami.

W związku z uchwaloną przez Parlament nowelizacją ustawy oświatowej, Komisja Episkopatu Polski do spraw Wychowania Katolickiego, w porozumieniu z Radą Stałą Komisji Episkopatu Polski, w dniu 14 marca 2012 r. podjęła decyzję, aby zachować wcześniej praktykowany termin Pierwszej Komunii Świętej, do której dzieci przystępują w wieku 9 lat, a także zasadę, że uczniowie uczęszczający do tego samego oddziału klasowego przyjmują Pierwszą Komunię świętą w tym samym roku niezależnie od wieku⁶².

Również w związku z uchwaloną przez parlament nowelizacją ustawy oświatowej, która zakłada przesunięcie obowiązku szkolnego 6-latków, Komisja Episkopatu Polski zauważyła potrzebę opracowania nowej *Podstawy Programowej Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*. Jest ona jednym z najnowszych dokumentów polskiego Kościoła, mających bezpośredni wpływ na kształtowanie się progra-

---

⁶¹ Ustawa z dnia 19 III 2009 o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2009, Nr 56, poz. 458.

⁶² Komisja Wychowania Katolickiego Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat dotyczący Pierwszej Komunii św. oraz programu nauczania religii* (14 III 2012), KWE-P-4/12. (<http://www.katecheza.episkopat.pl/index.php/menu/oswiadczenia-i-komunikaty-komisji/9-komunikat-dotyczacy-pierwszej-komunii-sw-oraz-programu-nauczania-religii-8oswiadczenie-komisji-wychowania-katolickiego-04-06-2012-r>), stan z dnia: 22.09.2015 r.

mu przygotowania dzieci do przyjęcia sakramentu Eucharystii. *Podstawa* opisuje zadania nauczycieli religii oraz wymagania względem uczniów. Składa się z sześciu rozdziałów. Oprócz programu czterech etapów edukacyjnych czyli klas I–III, IV–VI, gimnazjum z szkół ponadgimnazjalnych została opracowana także podstawa programowa dla przedszkoli oraz szkół specjalnych. Podstawa programowa dla pierwszego etapu edukacyjnego, a więc dla klas I–III szkoły podstawowej, nosi nazwę: *Katecheza inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz sakramentu Eucharystii*. Rozdział ten zawiera między innymi charakterystykę psychologiczną dzieci w wieku od 6 do 9 lat. W tym dokumencie pokazano także możliwości korelacji nauczania religii z edukacją szkolną, a także propozycje współpracy rodziny i parafii⁶³.

Według *Podstawy Programowej Katechezy Kościoła Katolickiego* jednym z celów katechetycznych do zrealizowania w klasach I–III jest wprowadzenie w rozumienie sakramentów Eucharystii oraz pokuty i pojednania. Uczeń na tym etapie, „poznaje cel uczestnictwa w Eucharystii i sakramencie pokuty i pojednania, nabywa motywację do regularnego i pogłębionego uczestnictwa w tych sakramentach”⁶⁴. Podczas formacji liturgicznej tego okresu zadaniem nauczyciela jest kierownictwo i pomoc dzieciom w pełnym i aktywnym uczestnictwie w Eucharystii. Jednym z wymagań szczegółowych jest przekazanie uczniom wiadomości o Eucharystii, które mają obejmować obraz:

- ofiary Chrystusa i Kościoła;
- sakramentu jedności i miłości zbawczej;
- krzepiącej uczy;
- obecności Chrystusa⁶⁵.

Według dokumentu „pośrednie przygotowanie do sakramentów pokuty i Eucharystii dokonuje się podczas nauki religii w szkole. Wprowadzenie zaś bezpośrednie w misterium tych sakramentów winno dokonać się w parafii miejsca zamieszkania ucznia”⁶⁶ W tym

⁶³ *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 11–12.

⁶⁴ Tamże s. 28.

⁶⁵ Tamże s. 30.

⁶⁶ Tamże s. 36.

celu, w parafii należy organizować spotkania pastoralne o charakterze skrutyniów: mszy świętych inicjacyjnych, nabożeństw związanych z przekazaniem znaków religijnych (z uwzględnieniem tradycji panujących w diecezjach oraz miejscowych warunków).

Obecnie obowiązująca *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce* pokazuje, że okres przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej powinien być czasem współpracy trzech środowisk: szkoły, rodziny i parafii. Powinien on również obejmować cały etap edukacyjny, zwłaszcza czas II i III klasy⁶⁷

6. Program Nauczania Religii Rzymskokatolickiej.

Najnowszym dokumentem wydanym przez Konferencję Episkopatu Polski odnoszącym się do spraw katechezy jest *Program Nauczania Religii Rzymskokatolickiej w Przedszkolach i Szkołach*. Dokument ten jest w pełni zgodny z założeniami zawartymi w *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* z 8 marca 2010 r. Ponadto stanowi jego konkretyzację. Program nauczania religii został zatwierdzony podczas posiedzenia Komisji Wychowania Katolickiego KEP w Białymstoku w dniu 9 czerwca 2010 r. Publikację tę otwiera uchwała Komisji w sprawie obowiązywania znowelizowanych dokumentów katechetycznych oraz dotychczasowych podręczników⁶⁸.

W programie Nauczania Religii Rzymskokatolickiej jest zachowany podział na trzyletni system czterech etapów edukacyjnych. Są one zgodne z poszczególnymi okresami rozwojowymi ucznia. W *Programie Nauczania* pierwszy etap edukacyjny został zatytułowany: *W drodze do wieczernika*. Głównym założeniem tematycznym interesującego nas etapu jest inicjacja w sakrament pokuty i pojednania oraz Eucharystii⁶⁹. Założenia nauczania religii na tym etapie zmierzają do inicjowania wychowania religijno-moralnego uczniów w duchu sakramentu chrztu, pokuty i Eucharystii. Zgodnie z uchwa-

⁶⁷ *Podstawa Programowa...*, s. 36.

⁶⁸ *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 9.

⁶⁹ Tamże s. 9.

łą Komisji Wychowania Episkopatu Polski, program zakłada przystąpienie ucznia do sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii w klasie III szkoły podstawowej.

Tak samo, jak w *Podstawie Programowej Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce* jednym z podstawowych celów nauczania w klasach I–III jest wprowadzenie w rozumienie sakramentów Eucharystii oraz pokuty i pojednania.⁷⁰

W klasie III szkoły podstawowej, której okres ma bezpośrednio przygotowywać dzieci do pierwszego pełnego uczestnictwa w Eucharystii, zagadnienia tematyczne zostały zebrane w rozdziale *Sportykamy Jezusa*⁷¹. Celem tego roku nauki są następujące zagadnienia:

- wprowadzanie w Eucharystię, jako sakramentalne uobecnianie ofiary Chrystusa i Kościoła;
- wyjaśnienie religijnego znaczenia darów chleba i wina;
- wyjaśnienie znaczenia ofiarowania się razem z Jezusem Bogu – w świetle liturgicznego przygotowania darów i pierwszej Modlitwy eucharystycznej we Mszy Świętej z udziałem dzieci;
- kształtowanie postaw eucharystycznych – ofiarowania, jedności i miłości, wdzięczności w codziennym życiu;
- zapoznanie z bogactwem mszalnych obrzędów Komunii Świętej;
- kształtowanie postaw sprzyjających owocnemu uczestniczeniu w Uczcie Eucharystycznej⁷².

Treści kształcenia w klasie III związane z bezpośrednim przygotowaniem dzieci do Pierwszej Komunii Świętej zostały ujęte w następujących sformułowaniach:

- Pan Jezus przemienia chleb w swoje Ciało, a wino w swoją Krew. Obecność Jezusa wśród nas pod postacią Chleba z Wina;
- Znaczenie słów: „Bierzcie i jedzcie”; „Bierzcie i pijcie”; „To czyńcie na moją pamiątkę”;
- Godne przyjmowanie Eucharystii. Owoce Komunii Świętej;
- Dziękczynienie i uwielbienie Jezusa Eucharystycznego⁷³.

⁷⁰ Tamże s. 34–35.

⁷¹ Tamże s. 52.

⁷² Tamże s. 52–59.

⁷³ Tamże s. 52–59.

Wymagania natomiast stawiane uczniowi w klasie III w zakresie jego przygotowania do Pierwszej Komunii Świętej to:

- Wiedza, że Jezus zmartwychwstały jest obecny podczas każdej Mszy Świętej pod postacią Chleba i Wina;
- Rozumienie, że Eucharystia jest sakramentalnym uobecnieniem ofiary Chrystusa i Kościoła;
- Umiejętność wyjaśnienia słowa „przeistoczenie” przez ucznia.
- Wiedza, że pełne uczestnictwo w Eucharystii łączy się z przystąpieniem do Komunii Świętej;
- Umiejętność wyjaśnienia, co to znaczy, że Jezus karmi nas swoim Ciałem⁷⁴.

Przekaz wszystkich wyżej wymienionych kwestii „jest ściśle związany z kształtowaniem w dziecku postawy, w której uwidoczni się miłość do Eucharystii oraz świadomość jej znaczenia dla rozwoju wiary. Formacja taka dokonuje się przy zastosowaniu odpowiedniej metodyki, w której preferowane jest uczenie się przez działanie. W przekazie treści dotyczących Eucharystii znaczącą rolę odgrywają dziecięce nabożeństwa katechetyczno-liturgiczne i zastosowaniem w nich: inscenizacji, udratyzowania, opowiadania, medytacji i opowiadania treści obrazu, znaku lub przedmiotu; wspólnego śpiewu i muzykowania a nawet tańca”⁷⁵.

Program Nauczania Religii przypomina także zawarte w Podstawie Programowej wezwanie do konieczności współpracy środowisk wychowawczych takich jak rodzina, parafia i szkoła⁷⁶.

7. Nauczanie Jana Pawła II.

Istotne treści związane z przygotowaniem dzieci do Pierwszej Komunii Świętej odnajdziemy w nauczaniu Jana Pawła II. Dnia 13 czerwca 1987 roku w Łodzi, podczas Mszy Świętej połączonej z udzieleniem Pierwszej Komunii, papież zwracał uwagę, że katecheza bezpośrednio przygotowująca do pełnego uczestnictwa w Eucharystii – ma na celu nie tylko poznanie Jezusa Chrystusa, ale przede

⁷⁴ Tamże s. 52–59.

⁷⁵ S. DZIEKOŃSKI, *Katecheza wprowadzająca...*, s. 123.

⁷⁶ *Program nauczania...*, s. 62–63.

wszystkim zmierza do umiłowania Go i do najgłębszego z Nim zespolenia. Papież, zwracając się do dzieci podkreślił, że w Komunii Świętej sam Chrystus prowadzi nas do miłości Ojca w Duchu Świętym i daje nam udział w życiu Trójcy Świętej, tak iż stajemy się „uczestnikami Boskiej natury” czyli dziećmi Bożymi⁷⁷

W *Liście do dzieci*, z dnia 13 grudnia 1994 roku, Papież naucza, że przyjęcie po raz pierwszy Jezusa ukrytego w Eucharystii jest wydarzeniem szczególnym i wyjątkowym. Spotkanie z Chrystusem w Eucharystii jest przeżyciem niezapomnianym i otwiera drogę do pozostawania z Nim w głębokiej zażyłości, wyrażanej w sposób wyjątkowy – każdym kolejnym przyjęciem Komunii Świętej⁷⁸.

Jeszcze szerzej na ten temat Papież mówił podczas udzielania Pierwszej Komunii Świętej w Zakopanem 7 czerwca 1997 roku. W swoim przemówieniu do dzieci pierwszokomunijnych, zgromadzonych w kościele Świętej Rodziny, Papież wyjaśniał, że Jezus kochał swoich apostołów i chciał im ofiarować wszystko, co miał najcenniejszego. Papież podkreślił, że „Chrystus podarował im więc samego siebie aby apostołowie, przyjmując ten pokarm, mogli być z nim na stałe, a On aby mógł ich napępniać świętością. Jan Paweł II przemawiając do dzieci mówił również, że: Pan Jezus kocha także was, dlatego przychodzi do waszych serc w Komunii Świętej. Dzięki temu stajecie się coraz bardziej podobne do Niego, coraz bardziej święte. Dar ofiarowany przez Jezusa domaga się jednak odpowiedzi ze strony człowieka. Zadaniem chrześcijanina jest zawsze kochać Jezusa, mieć dobre i czyste serce, otwarte na przyjęcia Go w Komunii Świętej”⁷⁹

Jak podkreśla Stanisław Dziekoński w „tych wypowiedziach można doszukać się katechezy o wyjątkowo prostej strukturze, ale i istotnym, i głębokim przesłaniem teologicznym. Urzekająca prostota przekazywanych informacji, a równocześnie ich głębia biblij-

⁷⁷ JAN PAWEŁ II, *Homilia podczas Mszy św. z I Komunią św. w Łodzi* (13 VI 1987), „L'Osservatore Romano” 78, 5 bis (1987), s. 12.

⁷⁸ JAN PAWEŁ II, *List Ojca Świętego do dzieci w Roku Rodziny* (13 XII 1994), „L'Osservatore Romano” 16, 1 (1995), s. 6.

⁷⁹ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie do dzieci pierwszokomunijnych w Zakopanem* (7 VI 1997), „L'Osservatore Romano” 18 (1997), nr specjalny, s. 75.

no-teologiczna wskazuje, że papież uwzględnił obecną w katechezie zasadę wierności Bogu i człowiekowi. Sama zaś katecheza została oparta na schemacie wezwania i odpowiedzi, znanym z kerygmatycznego modelu katechezy”⁸⁰.

W innych wypowiedziach Jana Pawła II, a zwłaszcza w jego encyklice *Ecclesia de Eucharistia* sygnowanej 17 kwietnia 2003 r. ukazany został szerszy kontekst, zwłaszcza teologiczny i kulturowo-społeczny. Papież poprzez swoje nauczanie chciał rozproszyć wątpliwości doktrynalne, pojawiające się wokół tajemnicy Eucharystii i przyczyniania się do niedopuszczalnych praktyk. Za najbardziej szkodliwe Jan Paweł II uznał zaciemnianie prawidłowej wiary i nauczania katolickiego o Eucharystii. W konsekwencji – uznaje Wojtyła może prowadzić to do dwuznaczności w rozumieniu tajemnicy Eucharystii, bądź do umniejszania jej znaczenia. W encyklice papież piętnuje zanik praktyki adoracyjnej⁸¹ „Wobec tego zrozumiałym jest postulat wyartykułowany w encyklice, aby Eucharystia została wpisana w program życia chrześcijanina XXI wieku”⁸².

8. Nauczanie Papieża Benedykta XVI.

Papież Benedykt XVI w swoim nauczaniu również podkreślił znaczenie Pierwszej Komunii Świętej. W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Sacramentum Caritatis*, zauważa, iż „u wielu wiernych ten dzień pozostaje słusznie na zawsze w pamięci jako pierwszy moment, w którym, choć jeszcze w załączku, rozpoznało się wagę osobistego spotkania z Jezusem⁸³. Papież podkreśla, że należy zawsze mieć na uwadze, że całe chrześcijańskie wtajemniczenie jest drogą nawrócenia, którą podejmuje się z pomocą Bożą i w ciągłym odniesieniu do wspólnoty kościelnej w przypadku rodziców, którzy proszą o sakramenty dla swych dzieci. W tym kontekście pragnę zwrócić uwagę nade wszystko na zależność pomiędzy chrześcijańską inicjacją a rodziną. W pracy duszpasterskiej, na drodze wtajemniczenia

⁸⁰ S. DZIEKOŃSKI, *Katecheza wprowadzająca...*, s. 121.

⁸¹ EE 10.

⁸² S. DZIEKOŃSKI, *Katecheza wprowadzająca...*, s. 121.

⁸³ SC 19.

należy zawsze angażować rodzinę”⁸⁴. Papież podkreśla, że moment Pierwszej Komunii Świętej jest momentem decydującym nie tylko dla osoby, która przyjmuje sakrament, ale również dla całej rodziny. Zatem zasadne jest by w tym zadaniu wychowawczym rodzina była wspierana przez wszystkie wspólnoty kościelne.

Słowa klucze: *Pierwsza Komunia św., Catechesi Tradendae, Jan Paweł II, Benedykt XVI, Katechizm Kościoła Katolickiego, Dyrektorium Ogólne o Katechizacji, Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce, Podstawa Programowa Nauczania Religi, Program Nauczania religii Rzymskokatolickiej*

Key words: *First Holy Communion, Catechesi Tradendae, John Paul II, Benedict XVI, Catechism of the Catholic Church, General Directory for Catechesis, Directory of Catechesis of the Catholic Church in Poland, Core Curriculum for Teaching of Religion, Curriculum for Teaching of Catholic Religion.*

Summary

PREPARATION FOR FIRST HOLY COMMUNION IN THE DOCUMENTS OF THE CHURCH.

This study discusses the conditions necessary to prepare for the First Holy Communion, as determined in the documents of the Catholic Church, including the Apostolic Exhortation *Catechesi Tradendae* and in the *Catechism of the Catholic Church*. The teachings of the popes John Paul II and Benedict XVI on this issue are also elaborated on in this dissertation. In Poland, particularly interesting are the documents published after 1992 which are still in effect, including the *Curriculum for Catechesis of the Catholic Church in Poland* dated March 8th 2010 and the *Curriculum for Teaching* which assumes the First Holy Communion to take place in the third grade of Elementary School.

⁸⁴ SC 19.